

פרשת ויחי תשס"ח
"מתה עלי רחל"

בראשית פרק כט

(טז) וללבוך שתי בנות שם הגדלה לאה ושם הקטנה רחל: (יז) ועיני לאה רכות ורחל היתה יפת תואר ויפת מראה: (יח) ויאהב יעקב את רחל ויאמר אעבדך שבע שנים ברחל בתך הקטנה: (יט) ויאמר לבן טוב תתי אתה לך מתתי אתה לאיש אחר שבה עמדי: (כ) ועבד יעקב ברחל שבע שנים ויהיו בעיניו כקמים אחדים באהבתו אתה: (כא) ויאמר יעקב אל לבן הבה את אשתי כי מלאו ימי ואבואה אליה: (כב) ויאסף לבן את כל אנשי המקום ויעש משתה: (כג) ויהי בערב ויקח את לאה בתו ויבא אתה אליו ויבא אליה: (כד) ויתן לבן לה את זלפה שפחתו ללאה בתו שפחה: (כה) ויהי בבקר והנה הוא לאה ויאמר אל לבן מה זאת עשית לי הלא ברחל עבדתי עמך ולמה רמיתני: (כו) ויאמר לבן לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה: (כז) מלא שבע זאת ונתנה לך גם את זאת בעבדה אשר תעבד עמדי עוד שבע שנים אחרות: (כח) ויעש יעקב כן וימלא שבע זאת ויתן לו את רחל בתו לו לאשה: (כט) ויתן לבן לרחל בתו את בלהה שפחתו לה לשפחה: (ל) ויבא גם אל רחל ויאהב גם את רחל מלאה ויעבד עמו עוד שבע שנים אחרות: (לא) וירא יקנן כי שנואה לאה ויפתח את רחמה ורחל עקרה: (לב) ויתהר לאה ותלד בן ותקרא שמו ראובן כי אמרה כי ראה יקנן בעניי כי עתה יאהבני אישי: (לג) ויתהר עוד ותלד בן ותאמר כי שמע יקנן כי שנואה אנכי ויתן לי גם את זה ותקרא שמו שמעון: (לד) ויתהר עוד ותלד בן ותאמר עתה הפעם ילנה אישי אלי כי ילדתי לו שלשה בנים על בן קרא שמו לוי: (לה) ויתהר עוד ותלד בן ותאמר הפעם אודה את יקנן על בן קראה שמו יהודה ותעמד מלדת:

בראשית פרק ל פסוק כב

ויזכר אלהים את רחל וישמע אליה אלהים ויפתח את רחמה:

רש"י

ויזכר אלהים את רחל – זכר לה שמסרה סימניה לאחותה, ושהיתה מצירה שלא תעלה בגורלו של עשו שמא יגרשנה יעקב לפי שאין לה בנים, ואף עשו ובית דינו משבט יהודה אומרים (רות ד יא) כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם וגוי, הקדימו רחל ללאה:

בראשית פרק ל פסוק כה

ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף ויאמר יעקב אל לבן שלחני ואלכה אל מקומי ולא רצי:

בראשית פרק לא

(ד) וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה השדה אל צאנו:

רש"י

ויקרא לרחל וללאה – לרחל תחלה ואחר כך ללאה שהיא היתה עיקר הבית, שבשבילה נזדווג יעקב עם לבן, ואף בניה של לאה מודים בדבר, שהרי בועז ובית דינו משבט יהודה אומרים (רות ד יא) כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם וגוי, הקדימו רחל ללאה:

בראשית פרק לא

(יד) ותען רחל ולאה ותאמרנה לו העוד לנו חלק ונחלה בבית אבינו: (טו) הלוא נכריות נחשבנו לו כי מכרנו ויאכל גם אכול את כספנו: (טז) כי כל העשר אשר הציל אלהים מאבינו לנו הוא ולבנינו ועתה כל אשר אמר אלהים אליך עשה:

בראשית פרק לא

(לב) עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה נגד אחינו הך לך מה עמדי וסח לך ולא ידע יעקב כי רחל גנבתם:

רש"י

(לב) לא יחיה – ומאותה קללה מתה רחל בדרך: מה עמדי - משלך:

בראשית פרק לא

(מג) וַיַּעַן לָבָן וַיֹּאמֶר אֵל יַעֲקֹב הִבְנוֹת בְּנֹתַי וְהִבְנִים בְּנֵי וְהִצְאָן צֵאֲנִי וְכָל אֲשֶׁר אֶתָּה רֵאָה לִי הוּא וְלִבְנֹתַי מִה אַעֲשֶׂה לְאִלָּה הַיּוֹם אוֹ לִבְנֵיהֶן אֲשֶׁר יִלְדוּ :

בראשית פרק כו

(ד) וְהִרְבִּיתִי אֶת זֶרְעִךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְזֶרְעֶךָ אֶת כָּל הָאֲרֶצֶת הָאֵל וְהִתְבָּרְכוּ בְּזֶרְעֶךָ כָּל גֹּיֵי הָאָרֶץ : (ה) יַעֲקֹב אֲשֶׁר שָׁמַע אֲבָרְהָם בְּקִלְי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמֵרְתִּי מִצֹּתַי חֻקֹּתַי וְתוֹרֹתַי :

רש"י
 קָמַע לְכַרְהֵם כְּקוֹלִי – כשנסיתי אותו : וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמֵרְתִּי – גזרות להרחקה על אזהרות שבתורה, כגון שניות לעריות ושבות לשבת : מִלֹּתַי – דברים שאילו לא נכתבו ראויין הם להצטוות כגון גזל ושפיכות דמים : חֻקֹּתַי – דברים שיצר הרע ואומות העולם משיבין עליהם כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנז שאין טעם בדבר אלא גזירת המלך וחקותיו על עבדיו : וְתוֹלֹתַי – להביא תורה שבעל פה, הלכה למשה מסיני :

רמב"ן

(ה) וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמֵרְתִּי – לשון רש"י בקולי, כשנסיתי אותו. משמרת - גזירות להרחקה כגון שניות לעריות שבות לשבת. מצותי - מצות שאילו לא נכתבו דין הוא שיכתבו כגון גזל ושפיכות דמים. חקותי - דברים שיצר הרע ועו"ג משיבין עליהם כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנז שאין טעם בדבר אלא המלך גזר חקו על עבדיו. ותולתי - להביא תורה שבעל פה הלכה למשה מסיני :

וחומרות במצות שלהן, וכמו שהזכירו ע"ז של אברהם אבינו ארבע מאה פרקי הוות (ע"ז יד 40 ב). ודרשו "במאה שערים" שמדודה למעשרות (ב"ר סד ו), כי היו האבות נדיבי עמים לתת מעשרות לעניים, או לכהני ה', כגון שם ועבר ותלמידיהם, כענין והוא כהן לאל עליון (לעיל יד יח) :

45 והנראה אלי מדעת רבותינו שלמד אברהם אבינו התורה כלה ברוח הקדש ועסק בה ובטעמי מצותיה וסודותיה, ושמר אותה כולה כמי שאינו מצווה ועושה, ושמירתו אותה היה בארץ בלבד, ויעקב בחוצה לארץ נשא האחיות, 50 וכן עמרם, כי המצות משפט אלהי הארץ הן, אף על פי שהוזהרנו בחובת הגוף בכל מקום (קדושין לו ב). וכבר רמזו רבותינו הסוד הזה (בספרי דברים פסקא מג), ואני אעירך בו בעזרת השם (ויקרא יח כה, דברים יא יח). 55 והמצבה מצוה שנתחדשה בזמן ידוע היא, כמו שדרשו (בספרי) באשר שנא ה' אלהיך (דברים טז כב), ששנאה אחר היותה אהובה בימי האבות :

וביוסף דרשו (ב"ר צב ד) שהיה משמר את 60 השבת אפילו במצרים, מפני שהיא שקולה כנגד כל המצות, לפי שהיא עדות על חדוש העולם, והיה עושה כן ללמד את בניו אמונת בריאת העולם להוציא מלבם כונת עבודה זרה ודעות המצרים, וזאת כונתם :

65 ועל דרך הפשט נאמר שיהא משמרת - אמונת האלהות שהאמין בשם המיוחד ושמר משמרת זו בלבד, וחלק בה על עובדי העבודה זרה, וקרא בשם ה' להשיב רבים לעבודתו. מצותי - ככל אשר צוהו בלך לך מארצך, ועולת בנו, וגרישת 70 האמה ואת בנה. חקותי - ללכת בדרכי השם להיות חנון ורחום ועושה צדקה ומשפט ולצות את בניו ואת ביתו בהם. ותורותי - המילה בעצמו ובניו ועבדיו ומצות בני נח כלן, שהן תורה להם :

10 ואם כן יהיה כל זה בנוי על דעת שהיה אברהם מקיים ומשמר את התורה עד שלא נתנה, וכך אמרו (ב"ר צד ג) בפסוק ויתן להם יוסף עגלות (להלן מה כא), שפירש ממנו בפרשת עגלה ערופה שהיה עוסק בתורה כשם שהיו אבותיו, 15 ועד עכשו לא נתנה תורה, והרי כתוב וישמור משמרת מצותי חקותי ותורותי. ושם אמרו שהיה משמר אפילו דקדוקי תורה והיה מלמד לבניו וכי' :

ויש לשאול, אם כן איך הקים יעקב מצבה 20 (להלן כח יח) ונשא שתי אחיות, וכדעת רבותינו (ב"ר עד יא) ארבע, ועמרם נשא דודתו (שמות ו כ), ומשה רבינו הקים שתי עשרה מצבה (שם כד ד), והאיך אפשר שיהיו נוהגים היתר בתורה במה שאסר אברהם אביהם על 25 עצמו וקבע לו השם שכר על הדבר, והוא יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ללכת בדרכיו.

וביעקב דרשו (ב"ר עט ו) ששמר את השבת וקבע תחומין. ואפשר שיהיה זה בשבת מפני שהיא שקולה ככל התורה כולה (ירושלמי 30 ברכות פ"א ה"ה), שהיא מעידה על מעשה בראשית :

ואולי נאמר, משמרת - שניות לעריות של בני נח, ומצותי - גזל ושפיכות דמים, חקותי - אבר מן החי וכלאים של הרבעת בהמה והרכבת 35 אילן, ותורותי - דינין ואסורי עבודה זרה, שאלו כולן נצטוו בהן בני נח, והוא השומר והעושה רצון בוראו ומשמר אפילו דקדוקין

בראשית פרק לג פסוק ב

וַיִּשֶׂם אֶת הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת יְלָדֵיהֶן רֵאשִׁנָּה וְאֶת לֵאָה וַיְלַדְיָהּ אַחֲרָנִים וְאֶת רַחֵל וְאֶת יוֹסֵף אַחֲרָנִים :

בראשית פרק לה

(טז) וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי עוֹד כְּבָרַת הָאָרֶץ לְבוֹא אֶפְרָתָה וַתֵּלֶד רַחֵל וַתִּקְשֶׁ בְּלִדְתָּהּ : (יז) וַיְהִי בְּהַקְשֵׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְיֻלָּדֹת אֵל תִּירָאִי כִּי גַם זֶה לִךְ בֶּן : (יח) וַיְהִי בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מָתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶן אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא לוֹ בְּנִימִין : (יט) וַתָּמֶת רַחֵל וַתִּקְבֹּר בְּדָרֶךְ אֶפְרָתָה הוּא בֵּית לָחֶם : (כ) וַיֵּצֵב יַעֲקֹב מִצָּבָה עַל קְבֻרָתָהּ הוּא מִצָּבַת קְבֻרַת רַחֵל עַד הַיּוֹם :

בראשית פרק מז-מח

(כח) וַיְהִי יַעֲקֹב בָּאָרֶץ מִצְרַיִם שִׁבְעַ עָשָׂרָה שָׁנָה וַיְהִי זְמַי יַעֲקֹב שְׁנֵי חֲזָיו שִׁבְעַ שָׁנִים וְאַרְבָּעִים וּמֵאֵת שָׁנָה : (כט) וַיִּקְרְבוּ זְמַי יִשְׂרָאֵל לָמוֹת וַיִּקְרָא לְבָנוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם נָא מִצְאֹתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכֵי וְעֲשֵׂת עִמָּדֵי חֶסֶד וְאֶמֶת אֵל נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם : (ל) וְשִׁכַבְתִּי עִם אֲבֹתַי וְנִשְׁאַתְנִי מִמִּצְרַיִם וַיִּקְבְּרֵנִי בְּקְבֻרָתָם וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֲעֲשֶׂה כְדַבְּרֶךָ : (לא) וַיֹּאמֶר הַשְּׂבַעָה לִי וַיִּשְׁבַּע לוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה : פ

(א) וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חָלָה וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת מְנַשֶּׁה וְאֶת אֶפְרָיִם : (ב) וַיֵּגֵד לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְנֶךָ יוֹסֵף בָּא אֵלֶיךָ וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל וַיִּשָּׁב עַל הַמִּטָּה : (ג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֵל יוֹסֵף אֵל שְׂדֵי נְרָאָה אֵלֵי בְלוּז בָּאָרֶץ כָּנְעוֹ וַיְבָרֶךְ אֹתִי : (ד) וַיֹּאמֶר אֵלֵי הֲנִי מִפְּרֶךְ וְהִרְבִּיתֶךָ וַיִּנְתַּתִּיךָ לְקַהֵל עַמִּים וַנְתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְזֶרְעֶךָ אַחֲרַיִךְ עוֹלָם : (ה) וְעַתָּה שְׁנֵי בָנֶיךָ הַנוֹלָדִים לָךְ בָּאָרֶץ מִצְרַיִם עַד בָּאִי אֵלֶיךָ מִצְרַיִמָּה לִי הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרָאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יְהִיוּ לִי : (ו) וּמוֹלַדְתֶּךָ אֲשֶׁר הוֹלַדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לָךְ יְהִיוּ עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקְרָאוּ בְּנַחֲלָתָם : (ז) וְאֵנִי בְּבֹאִי מִפְּדוֹן מָתָה עָלַי רַחֵל בָּאָרֶץ כָּנְעוֹ בְּדָרֶךְ בְּעוֹד כְּבָרַת אָרֶץ לְבֹא אֶפְרָתָה וַאֲקַבְּרָהָ שָׁם בְּדָרֶךְ אֶפְרָתָה הוּא בֵּית לָחֶם : (ח) וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת בָּנָיו יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי אֵלֶּה :

רות פרק ד פסוק יא

וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעָם אֲשֶׁר בְּשַׁעַר הַחֲזָקִים עֲדִים יִתְּנוּ יְקוֹק אֶת הָאִשָּׁה הַבָּאָה אֶל בֵּיתְךָ כְּרַחֵל וּכְלֵאָה אֲשֶׁר בָּנוּ שְׂתֵיהֶם אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְעֲשֵׂה חֵיל בְּאֶפְרָתָה וַיִּקְרָא שֵׁם בְּבֵית לָחֶם :

בראשית רבה פרשה עד

(ד) וַתַּעַן רַחֵל וּלְאָה וַתֹּאמְרֵיהֶן לוֹ, לְמָה מָתָה רַחֵל תַּחֲלָה, ר' יודן ור' יוסי, ר' יודן אמר שדברה בפני אחותה, א"ל ר' יוסי ראית מימך אדם קורא ראובן ושמעון עונה אותו והלא לרחל קרא ורחל ענתה אותו, על דעתיה דר' יהודה נחא על דעתיה דרבי יוסי לא מתה אלא מקללתו של זקן שנאמר עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה והיה כשגגה היוצא מלפני השליט, ותגנוב רחל וגוי ותמת רחל וגוי, הלא נכריות נחשבנו לו כי מכרנו וגוי, אפשר כן אלא אם הוה קוקיא טבא הוה נסיב לה, פטיקלין טב הוה נסיב ליה.

Rabbi Brovender's Shiur is sponsored by
Dr. Bernard & Robin Cohen, Milwaukee

Visit www.atid.org/shiur for audio recordings, Podcasts,
or to sign-up to receive sources in advance.

Visit www.WebYeshiva.org to sign up for Rabbi Brovender's
fully interactive, online Yeshiva.